

30.12.2024

Sisäministeriö
VN/28833/2023

Lastensuojelun Keskusliiton lausunto sisäministeriölle luonnokseen ulkomaalaislain muuttamisesta (kansainvälisen suojelun hakemiseen liittyvät menettelyt)

Lastensuojelun Keskusliitto lausuu asiasta, vaikkei siltä pyydetty lausuntoa, sillä se pitää esitettyjä muutoksia merkittävinä hakijoiden oikeusturvan kannalta.

Esitysluonnoksen keskeiset ehdotukset

Esitysluonnos ehdottaa, ettei turvapaikkapuhuttelupöytäkirjaa enää pääsääntöisesti tarkastettaisi turvapaikkapuhuttelussa. Kansainvälistä suojelua saaville myönnettäviin matkustusasiakirjoihin ehdotetaan niin ikään käyttörajoituksia suhteessa lähtömaahan. Myös kansainvälistä suojelua koskeisiin päätöksiin liittyvien karkottamispäätösten täytäntöönpanokelpoisuutta koskevia säännöksiä muutettaisiin sekä tehtäisiin vielä joitakin menettely- ja määritelmädirektiivien sallimia tiukennuksia. Lastensuojelun Keskusliitto lausuu turvapaikkapuhuttelupöytäkirjan tarkastamiseen sekä matkustusasiakirjojen ja muukalaispassin käyttörajoituksiin liittyvistä ehdotuksista.

Lastensuojelun Keskusliiton lausunto

Lastensuojelun Keskusliitto huomauttaa, että esitys on osa tämän hallituskauden lukemattomia yksittäisiä muutoksia ulkomaalaislakiin, joiden yhteisvaikutus heikentää merkittävästi kansainvälistä suojelua hakevien ja saavien asemaa. Myös tämän esitysluonnoksen kohdalla on syytä todeta, että pelkkä hallitusohjelmakirjaus ei riitä lakimuutoksen perusteeksi, mistä oikeuskansleri on toistuvasti huomauttanut – myös antaessaan tästä esityksestä lausunnon, jossa se peräänkuuluttaa tarkempaa kuvausta hyväksyttävistä yhteiskunnallisista intresseistä esityksen perusteluihin.

Turvapaikkapuhuttelupöytäkirjan tarkastuksen poisto (97a §)

Keskusliitto ei kannata muutosta, jonka mukaan turvapaikkapuhuttelupöytäkirjaa ei enää lähtökohtaisesti tarkastettaisi puhuttelun yhteydessä, vaan jäisi hakijan itsensä varaan tehdä tarkastaminen jälkikäteen ja toimittaa mahdollisia lisäyksiä ja korjauksia virastolle annetun määräajan puitteissa. Hakijan oikeusturvan kannalta tämä olisi erittäin huono muutos ja voisi pahimmillaan johtaa virheellisten tai puutteellisten kirjausten vuoksi tehdyn kielteisen päätöksen myötä palautuskiellon rikkomiseen.

Esityksen vaikutusten arviointia ei voida pitää hyväksyttävänä. Esimerkiksi sivulla 28 vähätellään puhuttelun yhteydessä pidettävän pöytäkirjan tarkastamisen merkitystä: ”Ottaen huomioon pöytäkirjan tarkastamisen vähäinen hyöty prosessin kokonaisuuden kannalta ei tarkastuksen pitäminen osana puhuttelutilaisuutta ole perusteltua.” Lastensuojelun Keskusliitto viittaa Turun hallinto-oikeuden lausuntoon asiassa ja pitää kyseistä lausuntoa erittäin painavana. HAO:n lausunnossa todetaan, että merkittävä osuus valitusperusteista kansainvälistä suojelua koskevissa valitusasioissa liittyy valittajan ja Maahanmuuttoviraston eriäviin näkemyksiin turvapaikkapuhuttelun kulusta ja siitä, kuinka asiat on kirjattu puhuttelupöytäkirjaan.

On huomattava, että kaikilla ei ole avustajaa, joiden puoleen kääntyä jälkikäteen havaittuaan puutteita ja virheitä pöytäkirjassa, eikä itseasiassa välttämättä edellytyksiä edes havaita kaikkia puutteita – suomenkielisessä pöytäkirjassa. Vaikka avustaja olisikin, jäisi avustajan aktiivisuuden ja osaamisen varaan järjestää tilaisuus pöytäkirjan tarkastamiseen yhdessä hakijan kanssa.

Se, että pöytäkirja käydään läpi huolellisesti ammattimaisen tulkin avustuksella heti puhuttelun päätteeksi, antaa tosiasiallisen mahdollisuuden varmistaa, että pöytäkirja kuvaa totuudenmukaisesti puhuttelun kulkua. Hakija voi muistaa yksityiskohdat puhuttelussa, ja voidaan yhdessä puuttua mahdollisiin tulkkausongelmiin ja havaita eriävät näkemykset puhuttelun kulusta ja sanotuista asioista. Hakijan mahdollisuudet tarkastaa itse pöytäkirja jälkikäteen samalla huolellisuudella ovat rajalliset – eikä siitä jää merkintöjä ja tallennetta, kuten puhuttelutilanteesta.

Hakijoille annettavan määräajan määrittelemisen jättäminen Maahanmuuttoviraston päätettäväksi olisi myös erikoinen ratkaisu puhumattakaan siitä, että määräajan jälkeen toimitettavat lisäykset ja korjaukset jätettäisiin huomioimatta. Tämä johtaisi todennäköisesti vain kasvavaan muutoksenhakujen määrään valitustuomioistuimessa.

Esityksessä toistetaan väitettä, että pöytäkirjan tarkastuksen poistaminen puhuttelun yhteydessä tehostaisi ja nopeuttaisi hakemusten käsittelyä. Kuten Turun hallinto-oikeus aiheellisesti ja perustellen lausunnossaan epäilee, työllistäisi muutos todennäköisesti hallinto-oikeuksia, kun niissä jouduttaisiin korvaamaan jollain tavalla suorittamatta jäänyttä pöytäkirjan tarkistusta muutoksenhakuvaiheessa. Esitetty muutos voisi aiheuttaa suullisten käsittelyjen järjestämistä hallinto-oikeuksissa sekä lisätä Maahanmuuttovirastolle palautettavien asioiden määrää. Muutos ei siis tehostaisi ja nopeuttaisi turvapaikkaprosesseja.

Ehdotus vaikuttaisi yhtä lailla aikuisten kuin heidän kanssaan tulevien lasten asemaan suojelun hakijoina. Ilman huoltajaa tulevat lapset olisivat sikäli paremmassa asemassa, että heillä on aina vähintään edustaja mukana puhuttelussa, usein myös oikeusavustaja. Pöytäkirjan tarkastaminen jälkikäteen asettaisi lapset kuitenkin hyvin eriarvoiseen asemaan riippuen siitä, millainen edustaja heillä on ja onko tämä pyytänyt oikeusavustajan mukaan puhutteluun. Esityksessä todetaankin, että alaikäisten kohdalla olisi jatkossakin tarkoituksenmukaista tehdä pöytäkirjan tarkastaminen puhuttelutilanteessa, mutta asiasta ei kuitenkaan säädetä. Mikäli esitys pöytäkirjan tarkastuksen muutoksesta etenee vastustuksesta huolimatta hallituksen esitykseksi, tulee ilman huoltajaa tulleiden ja muidenkin alaikäisten kohdalla, joille tehdään erillinen oma

turvapaikkapuhuttelu, säädettävä pöytäkirjan tarkastuksesta puhuttelutilanteessa pykälätasolla, eikä jättää Maahanmuuttoviraston harkinnan varaan. Sama koskee myös muita haavoittuvassa asemassa olevia hakijoita.

Matkustaminen alkuperämaahan ja matkustusasiakirjojen kelpoisuusalueen rajoittaminen (134 §, 135 §, 136 a §)

Pakolaisaseman saaneen vierailuun kotimassaan voi olla pakottava ja perusteltu syy. Vierailu ei ole sama kuin asettua asumaan takaisin maahan, josta on paennut. Joskus matkustaminen lähtömaahan voi olla riskialtista, mutta on inhimillistä, että riski otetaan, kun on kysymys esimerkiksi läheisen vakavasta sairaudesta tai kuolemasta. Esitysluonnoskin tunnistaa näitä tilanteita ja viittaa YK:n pakolaisjärjestö UNHCR:n käsikirjaan mainitessaan esimerkkejä tilanteista, joissa perusteet matkustamiseen voivat olla hyväksyttäviä, eikä niitä voi pitää vapaaehtoisena kansalaisuusvaltion suojeluun uudelleen turvautumisena.

Esityksen mukaan jatkossa matkustusasiakirjojen ja muukalaispassin kelpoisuusaluetta rajoitettaisiin niin, että lähtökohtaisesti ei olisi mahdollista vierailla kotimaassa. Asiakirjat voitaisiin myöntää vain *poikkeuksellisen painavista* syistä, joten kynnyks poikkeamiseen on asetettu huomattavan korkealle. Keskusliitto ei kannata esitettyä rajoitusta, sillä tämä saattaisi aiheuttaa kohtuuttomia tilanteita kansainvälistä suojelua saaneille henkilöille ja muun muassa vaikeuttaisi heidän perhesiteidensä ylläpitämistä. Pykälään tulee vähintään lisätä poikkeusperusteeksi myös tilanteet, joissa lapsen etu sitä vaatii.

Myös matkustusasiakirjojen voimassaoloajan lyhentäminen viidestä vuodesta vuoteen voi aiheuttaa kohtuuttomia tilanteita kansainvälistä suojelua saavien elämään. Viiden vuoden aikana saattaa olla useita pakottavia tilanteita matkustamiseen, ja jos joka kerta joudutaan hakemaan uudelleen matkustuslupaa, ei säästöjä viranomaiskäsittelyssä voi syntyä vaan päinvastoin, työ moninkertaistuu. Kuten Kaakkois-Suomen oikeusapu tuo lausunnossaan esille, matkustusasiakirjojen käsittelyajat myös ovat pitkät tällä hetkellä – tarve matkustamiselle syntyy yleensä äkillisesti tapauksissa, joissa henkilöllä on pakottava ja perusteltu syy matkustamiseen. Kohtuuttomien tilanteiden välttämiseksi tulisi varmistaa, että matkustusasiakirjat voidaan tarvittaessa käsitellä pikaisesti.